

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

Lokalhistorisk Forening i Hillerød Kommune

Nr. 2 maj 1999

Nr. 2 * 14. årgang * 1999

Redaktion:

Eva Holm-Nielsen (ansvarshavende)
og Ove Rasmussen

Tryk:

Grafisk Center Hillerød

ISSN 0903-3505

Bladet udkommer 4 gange årligt, februar, maj,
august og november.

Stof til bladet sendes til Eva Holm-Nielsen.
Deadline den 10. i udsendelsesmåneden.

Indmeldelse i foreningen sker ved henvendelse til
Inge Elsø eller indbetaling på Gironr. 7 04 46 07.
Pris: 125 kr årligt, 75 kr pensionister og studerende.

Bestyrelsen:

Formand: Margrethe Krogh Sørensen
Hestehavevej 13, 3400 Hillerød
Tlf. 48 26 72 32

Næstformand: Asger Berg
Søren Kierkegaardsvej 1, 3400 Hillerød
Tlf. 48 26 46 89

Kasserer: Inge Elsø
Ørnevej 10, 2970 Hørsholm
Tlf. 45 86 66 76

Sekretær: Eva Holm-Nielsen
Søren Kierkegaardsvej 1, 3400 Hillerød
Tlf. 48 26 46 89

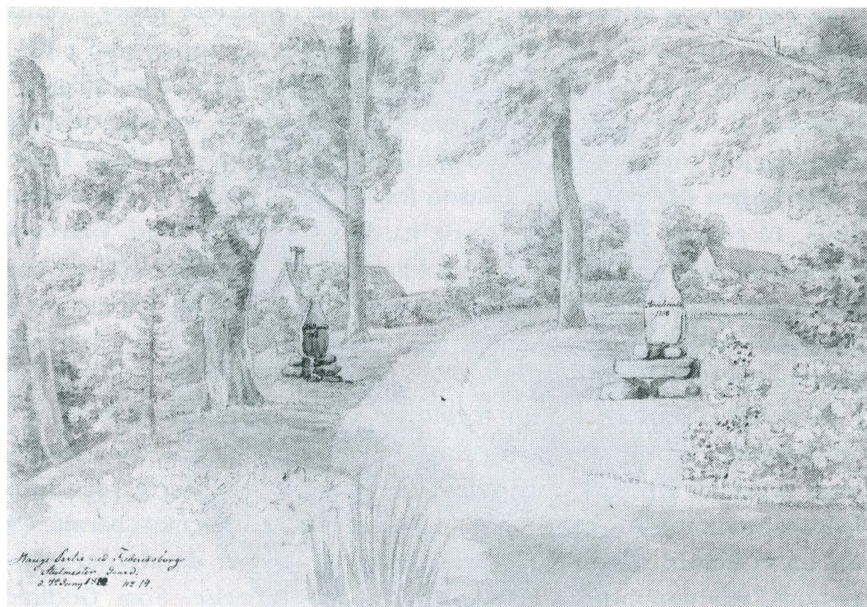
Jørgen Berner
Åvang 78, 3400 Hillerød
Tlf. 48 26 06 13

Per Andersen
Skippermosen 19, 3400 Hillerød
Tlf. 48 26 83 89

Lokalhistorisk Arkiv
Lisbet Schacht Hansen
Bakkegade 23, 3400 Hillerød
Tlf. 48 26 95 22

Forside:

*Frederiksborg Ladegård i begyndelsen af 1800-tallet.
Udsnit af akvarellen på side 6. Nationalmuseet.*

To glemte mindesten ved Stutgården

af Asger Berg og Eva Holm-Nielsen

I et par uger i maj-juni 1820 var den 34-årige Ole Jørgen Rawert på rejse i Nordsjælland. Som altid havde Rawert sin skitseblok med, og han tegnede flittigt, hvor han kom frem. Den 29. maj var han i Helsingør, den 1. juni ved Gurre, den 3. og 4. juni ved Esrum, den 5. juni ved Esrum Sø og Nødebo og den 7. juni ved Grønholt, Skansebakken og Frederiksborg. De følgende dage gik turen videre til Frederiksværk og Helene Kilde ved Tisvilde.

Et lille udvalg af hans akvareller fra denne og senere rejser i Nord-sjælland - 108 ud af i alt 1673 af hans efterladte tegninger, som i 1941 blev skænket af en niece til Det kongelige Bibliotek - blev i 1984 udgivet i bogform af Godfred Hartmann. Men her skal omtales en ikke tidligere offentliggjort Hillerød-tegning, som stammer fra hans første rejse i 1820.

Ole Jørgen Rawert var arkitektsøn fra København, født 1786, student 1803. På rejser i Europa studerede han industrielle forhold. Han blev embedsmand, fabriksinspektør og toldinspektør, og i sin samtid var han kendt som industrihistoriker og udgiver af et vareleksikon. I årene 1819-23 udgav han desuden sammen med kobberstikkeren S. H. Petersen *Danske Egne*.

Flertallet af Rawerts mange tegninger er - i ordets bedste forstand - amatøragtige prospekter, som primært er udført for hans egen fornøjelses skyld. De har måske ikke den store kunstneriske værdi, men hans landskabstegninger har dog ofte en vis naiv eller sentimental charme. Og set fra et kulturhistorisk og topografisk synspunkt er de absolut interessante, selv om bygningsdetaljer kan være upræcise. Som Godfred Hartmann lidt uvenligt skriver: »Skulle en herregård brænde eller et landsted forsvinde, skal man ikke ty til Rawert for at danne sig et indtryk af, hvordan det har set ud«. ¹

Det gælder måske også hans akvarel kaldet »Hauge Partie ved Frederiksborg Stutmester Gaard d. 7de Juny 1820«. ² Her ser man i for- og mellemgrunden et haveparti, som til venstre skråner ned imod et skovlignende område. Fra forgrunden går en bred havegang i en bue over en græsplæne, forbi nogle høje træer og to mindsten, der er rejst på fundamenter af kampesten og tværliggende stenplader. Man læser tydeligt de to indskrifter: til venstre »Abildgaard 1776«, til højre »Hirschnach 1768«.

Rawerts billedtekst i tegningens nederste venstre hjørne skal forstås sådan, at haven med mindstenene er stutmestergårdens have. Husene bag træerne ligger klart på den anden side af et stengærde, som afgrænser haven, og må derfor være nabohuse til stutmestergården.

I 1820 var stutmesteren ved Det Kongelige Frederiksborgske Stutteri den driftige Frederik Carl Emil Nielsen, født i 1769 og student fra

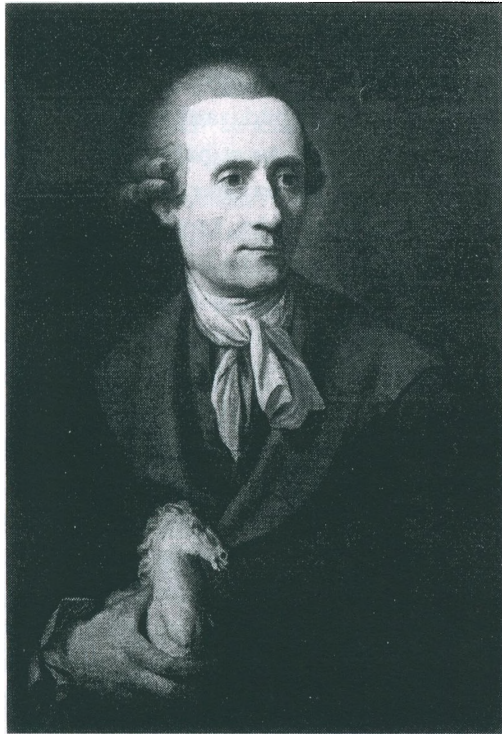
*Miniature af stutmester F. C. Nielsen.
Privateje.*

Frederiksborg i 1787. I 1798 arvede han stutmesterposten efter sin far, Nicolai Nielsen, der var stutmester her fra 1776 til sin død. Det såkaldte nielsenske dynasti, der afløste stutmesterdynastiet Schäffer, skulle vare frem til 1833, da Frederik Carl Nielsen blev afskediget.³ Frederik Carl Nielsen boede først med sin familie i den gamle »Stutmesterbolig« fra 1721, nu Frederiksværksgade 39. Men i 1804 rykkede Nyhuse Skole ind i bygningen, og han flyttede i stedet til Stutgårdens nuværende hovedbygning - eller dens forgænger, nu Stutterivænget 2. Navnet »Stutgården« bruges først et stykke inde i 1900-tallet.⁴

Stutteriet i begyndelsen af 1800-tallet. Frederiksborg Ladegård er bygget 1742-46 af Lauritz de Thurab. Mellem træerne til venstre for ladegården skimtes stutmestergården. Akvarel. Nationalmuseet.

Den ene mindstens indskrift er ikke så gådefuld, hverken hvad angår navnet eller årstallet. »Abildgaard« er utvivlsomt den berømte veterinær, Landbohøjskolens grundlægger, Peter Christian Abildgaard (1740-1801), som var bror til maleren Nicolai Abildgaard. P. C. Abildgaards store indsats for at reorganisere Det Kongelige Frederiksborgske Stutteri tog netop sin begyndelse i 1776. Den kongelige kommission, der med Abildgaard som sekretær var blevet nedsat i marts 1776, havde allerede i april samme år afgivet en betænkning, hvorefter en ny stutteridirektion var tiltrådt, stadig med Abildgaard som en meget virksom og dygtig sekretær. Opgaven var at arbejde på at genvinde Frederiksborgstutteriets tidligere berømmelse - ikke alene ved, at det skulle forsyne den

*Veterinær P. C. Abildgaard.
Maleri af ukendt kunstner.
Frederiksborgmuseet.*

kongelige stald, men også ved at tjene udviklingen af landets hesteavl. I 1789 indtrådte Abildgaard som ordinært medlem af stutteridirektionen.

Ved siden af sine mange andre fortjenester ⁵ han var således bl.a. præsident for Det kgl. Danske Landhusholdningsselskab 1774-78⁵ - blev Abildgaard i disse år et meget stort aktiv for stutteridirektionen. Han blev »Halsen, der drejede Hovedet«. ⁶ Og ledelsesændringen i 1776 betød som

tidligere nævnt også ansættelse af en ny stutmester, nemlig Frederik Carl Niensens far, Nicolai Nielsen.

Når der på et tidspunkt, sandsynligvis imellem 1804 og 1820, er blevet opstillet en mindesten for P. C. Abildgaard i Stutmestergårdens have, kan stutmester Frederik Carl Nielsen have haft både personlige og embedsmæssige grunde til det. Han havde efter studentereksamen læst til dyrlæge og taget veterinæreksamen fra Landbohøjskolen (Den kongelige Veterinærskole). Ved rejser i udlandet havde han studeret hesteopdræt, og der var store forhåbninger til ham. I 1796, altså inden han efterfulgte sin far, havde Frederik Carl Nielsen været på rejse til Polen og Moldau med professor Erik Viborg og greve Ludvig Reventlow, med henblik på indkøb af heste til det kongelige stutteri. Det var en rejse, der kom i stand efter forestilling fra Direktionen for Stutterivæsenet og Den Kongelige Veterinærskole, altså støttet af Abildgaard.⁷ Der er derfor god grund til at tro, at Nielsen har sat stenen med Abildgaards navn til minde om sin afdøde læremester, en af Frederiksborgstutteriets forkæmpere. Desværre betød den veluddannede stutmester Frederik Carl Niensens embedsperiode ikke ny fremgang for stutteriet. Tværtimod fortsatte tilbagegangen af mange grunde - og fra 1862 opløstes det.

Baggrunden for den anden mindesten - med indskriften »Hirschnach 1768« - lader sig også opklare. I de samme kredse, som i begyndelsen af 1800-tallet ærede Abildgaard for hans indsats for dansk landbrug og især for husdyravlen, var også Hirschnach et kendt og agtet navn, netop i forbindelse med årstallet 1768.

Christian Frederik Hirschnach var født på Christiansø i 1732 som søn af øens kommandant, og han døde i København i 1794. Han slog ind på den militære bane og blev udnævnt til kaptajn i 1764, men fik afsked i 1776 pga. »Gemytssvaghed«. Hirschnach var en filantropisk og patriotisk indstillet mand, der stiftede en sygekasse i København og også lagde planer til et selskab for de fattiges bespisning. I efteråret 1767 havde Hirschnach drøftet en plan om oprettelsen af et præmieselskab med nordmanden Magnus Theiste (1725-91), og med dennes hjælp udgav han i begyndelsen af 1768 »Grund-Regler for det Danske patriotiske Præmie-Selskab oprettet i Kjøbenhavn 1768« for at erfare, om der var

stemning for et sådant selskab i offentligheden. Forslaget, der også blev sendt til kongen, vandt en vis tilslutning, men planerne blev forsinket i løbet af året. Efter et møde i december 1768 blev det overdraget statsøkonomen Christian Martfelt at ændre selskabets plan og regelsæt, og Martfelts arbejde resulterede den 29. januar 1769 i stiftelsen af Det Kgl. Danske Landhusholdningsselskab. I dette endnu eksisterende selskabs historie nævnes Hirschnach som en af pionererne, og af sin lille formue oprettede han et legat til fordel for Landhusholdningsselskabet.⁸

Nogen speciel tilknytning til Frederiksborg og til stutteriet synes Hirschnach ikke at have haft. Så når stutmester F. C. Nielsen har villet ære ham, må det have været for hans pionergerning for Landhusholdningsselskabet. Netop fra 1820 og fremefter var stutmester Nielsen engageret i et samarbejde med Landhusholdningsselskabet, idet han sammen med landøkonomen, papirfabrikant Johan Christian Drewsen afholdt en række prøvepløjninger med forskellige plovtyper, således i september 1820 på Frederiksborg Ladegård, hvor der deltog 28 konkurrenter, hvoraf 7 opnåede præmie.⁹

Stiller man sig i dag nederst i haven bag Stutgårdens hovedbygning og kigger mod syd, står man på det sted, hvor Rawert stod og tegnede for 179 år siden. Terrænet er uændret, men husene i baggrunden, der må have hørt til stutteriet, er borte. Efter sin placering og byggestil kan gavlen til højre være en del af stutteriets staldkompleks, den såkaldte »Langestald«. Af stengærdet er kun det sydvestligste stykke intakt. Herfra kan man se Hirschnachs mindsten, der nu står op ad hovedbygningens østgavl. Og til venstre skråner haven også i dag ned mod et stykke jord med høje træer - et ujævnt, tilgroet og vandlidende terræn, der strækker sig langs vestsiden af Ødamsvej, den gamle Gadevangsvej. Dette jordstykke hører ikke til Stutgårdens matrikel, men er faktisk en del af Indelukket på den modsatte side af vejen.¹⁰

Det lille stykke af Indelukket ligger i dag hen som en urskov midt i Hillerød. Det ser ud, som om det har fået lov at ligge uberørt igennem alle årene. Og så indeholder det en overraskelse. For træder man fra Stutgårdens have ad den lille trampede sti hen til Ødamsvej, opdager man mellem de mange sten fra det forfaldne stengærde en særlig stor

sten, der må være smidt ned fra haven ovenfor. Det er mindestenen med indskriften »Abildgaard 1776« - en ukendt og glemt mindesten, der måske har ligget væltet på dette sted i over 100 år.¹¹

Vi synes, at det ville være god idé, om mindestenene for P. C. Abildgaard og C. F. Hirschnach, et levn fra Det Kongelige Frederiksborgske Stutteris sidste tid, kom til ære og værdighed igen. Vi foreslår, at de genopstilles ved det lille offentlige anlæg syd for Stutgården ud for Stutmestervej. Det kunne måske, i respekt for de to mænds indsats, være en opgave for Hillerød Kommune og Slots- og Ejendomstyrelsen, De kongelige Slotte og Haver - eventuelt i samarbejde med Landhusholdningsselskabet eller Landbohøjskolen.

Noter

¹ Godfred Hartmann, *En malerisk rejse i Nordsjælland illustreret med Ole Jørgen Rawerts akvareller fra 1800-tallet*, 1984, s. 9.

² »Rawerts maleriske Reise «II, Nordsjælland, Nr. 37. Det kongelige Bibliotek.

³ J. Jensen, *Det Kongelige Frederiksborgske Stutteris Historie*, 1910, s. 78 og 119. - Frederik Carl Emil Nielsen er biograferet i *Dansk Biografisk Leksikon*, 3. udg., bd. 10, s. 421. Stutmester Nicolai Nielsens efterkommere ses i Carl Lindberg Nielsen, »Nogle vægte Efterkommere af Hertug Frederik Carl af Plön«, *Personalhistorisk Tidsskrift*, 9. rk., II, 1929, s. 85ff.

⁴ Efter F. C. Nielsens tid var det major, stutmester Jens Bröchner Horneman, der boede i »Stutmesterboligen«, som den også hed ved folketællingerne 1840, 1845 og 1850. Han efterfulgtes i 1858 af stutmester Georg Christian With, der døde i 1861. Boligen, der hørte under Hillerødsholm, blev ved statens auktion i 1873 solgt til C. F. Tietgen sammen med hovedgården, og i tiden efter stutteriets opløsning benyttedes gården - som de øvrige huse under hovedgården Hillerødsholm - til bolig for skiftende medarbejdere, eller den blev lejet ud. Fra 1883 ejedes Hillerødsholm af godsejer Edvard Gotfred Peter Hansen og - efter hans død i 1885 - af enken Maria Christine Hansen, født Møller. I 1907 solgte hun hovedgården til godsejer Anton Poulsen, der solgte den i 1918 til konsul Einar Lütken. Først i 1923 frasolgte huset med matrikelnummer 1fq, der blev købt af redaktør Henrik Cavling. Fra samme år havde Cavling sommeradresse på »Stutgaardens«, og fra 1928 havde han permanent bolig her til sin død i 1933. Hans enke Hansine Christine Marie Cavling udvidede i 1935 gården med en længe mod nord, så den blev trefløjet. Hun blev boende her frem til 1958, da Journalistforbundets Rundskuedag overtog ejendommen. Ved gavebrev blev den i 1965 overdraget til behandlingshjemmet »Stutgaardens«.

⁵ H. Hertel, *Det Kongelige Danske Landbruusboldningsselskabs Historie*, II, 1919, s. 373.

⁶ J. Jensen, *Det Kongelige Frederiksborgske Stutteris Historie*, 1910, s. 59 ff.

⁷ Hans Chr. Bendixen, *Omkring 200-året for oprettelsen af Den Kongelige Veterinærskole*, 1973, s. 175.

⁸ H. Hertel, *Det Kongelige Danske Landbruusboldningsselskabs Historie*, I, 1920, s. 27ff.

⁹ Samme, s. 247.

¹⁰ Fremgår af matrikelkort på Teknisk Forvaltning, Hillerød Kommune.

¹¹ Stenen er ikke nævnt i litteraturen, således fx ukendt for Anders Uhrskov, der udgav *Mindesmærker i Nordsjælland*, 1962, og supplerede denne bogs oplysninger i senere årgange af tidsskriftet *Kultur og folkehinder*.

Rundt om en morder i Hillerød (8)

Ole Kollerøds slægt, venner og fjender

af Asger Berg

Dommerens fuldmægtig - Jacob Emil Hiort og Carl Emil Dablerup

Ole Kollerøds vrede mod politiet i Hillerød er ikke kun rettet imod byfogeden, dommer Knud von Hadeln selv, men også imod flere af hans underordnede personale - nogle nævnt ved navn, andre ikke. Af særlig interesse er »den gode domres fuldmægtig«, en betegnelse, som Ole Kollerød bruger fem gange i sine erindringer, men uden at navngive ham.¹ Der er tale om en person, som Ole Kollerød hader inderligt. Alt viser dog, at der tales om mindst to forskellige fuldmægtige. I det følgende skal der kastes lys over, hvem det kan være.

Første gang han omtaler »den gode domres fuldmægtig« er i forbindelse med kæresten Christiane Margrethe Creutzbergs død. Netop denne forbindelse gør identifikationen lidt vanskelig, fordi det kan påvises, at Ole Kollerød er offer for en tidsmæssig erindringsforskydning i forbindelse med dette dødsfald. Efter Ole Kollerøds oplysninger døde hun i Borgergade i København i juli 1829, men i virkeligheden døde hun på Frederiks Hospital i København den 16. august 1831.²

Ole Kollerød fortæller, at der kun var gået 14 dage efter hans kærestes død, før hans »herre« fik et anonymt brev om, at Ole havde været to gange i forbedringshus for tyverier. Efter sammenhængen er hans herre i sommeren 1829 husmand Christian Arnsberg, Sundby-Øster, hos hvem Ole var avlskarl fra 1. maj til 1. august 1829, men sandsynligvis er der tale om den plads, Ole havde i sommeren 1831. Oles husbond viste brevet til Ole, og Ole genkendte håndskriften som dommerfuldmægtigens i Hillerød.

I perioden ca. 1831-35 er der to kandidater til betegnelsen »dommerens fuldmægtig« i Hillerød, nemlig Jacob Emil Hiort og Christian Ludvig Sinding. Der skal her argumenteres for, at den forhadte fuldmægtig er Hiort.

Jacob Emil Hiort var født ca. 1801 og exam. jur. den 29. oktober 1824.³ Allerede i 1829 optræder han som konstitueret fuldmægtig for byfogeden i Hillerød, på det tidspunkt byfoged Iver Christian Aarøe.⁴ Hans kollega Christian Ludvig Sinding, født den 15. december 1809 i Randers og exam. jur. den 3. november 1830, kom derimod først til Hillerød i august 1831, idet Knud von Hadeln tog Sinding med sig fra Frederikssund, da han tiltrådte som byfoged i Hillerød den 19. august 1831. Fra august 1831 optræder Sinding i politiets protokoller og dokumenter sammen med Hiort som fuldmægtig for byfoged von Hadeln.⁵

Ole Kollerød fortæller fra 1831 en historie, der ligner den ovennævnte fra Amager, om en husbond, der efter tre måneder fik at vide af Hillerød politi, at Ole var straffet, hvorefter Ole forlod pladsen. Der var her tale om gårdmand Niels Jensen, Sundbylille, Jørlunde sogn. Denne plads forlod Ole Kollerød ved Frederikssund Sommermarkedsdag i juli 1831.⁶ Også dette tilfælde foregik altså, inden Christian Ludvig Sinding tiltrådte. Så hvis der er tale om en erindringsmæssig forveksling imellem de to sager, tyder det på, at »den gode domres fuldmægtig« var Jacob Emil Hiort.

Ved folketællingen i 1834 finder vi begge de to ugifte fuldmægtige i byfoged von Hadelns husstand i Helsingørsgade nr. 40-42. Begge optræder frem til 1835 som vidner og sekretærer i de politisager, der vedrører Ole Kollerød, men oftest dog Hiort.

Det andet tilfælde, hvor Ole Kollerød omtaler »von Hahlens fuldmægtig« hidrører fra juli 1835, da Ole under flugten fra Blåtårn var kommet nær »Roskilde Kro« i Taastrup sogn, hvor hans kæreste Sidse Marie Christiansdatter tjente. Her på vejen mødte han tilfældigt fuldmægtigen, sin »svoerne fiende«. Da denne ville anholde Ole og lade ham føre til København, sagde Ole efter sin egen forklaring: »Ia, dersom Di vil det, da gjør Di mig en stoer tjenste dermed, da ieg nu er træt af at gaae. Men ieg maa ellers lade Dem vide, at her har Di ingen magt tel at sige nogen tel tel at kiørre mig til byen. Og desuden er ieg for to dage siden blevet fri for den sag, som di veed, at ieg sat i Blaa Taaren for.« Han tilføjede, at det var en skændig løgn, at han skulle have sat ild på sin moders hus i Hillerød - en sag, som von Hadeln i lang tid eftersøgte Ole for. Og ende-

lig tilføjede han, at han nu var blevet politispion. Derefter lod fuldmægtigen ham gå, og Ole Kollerød godter sig i erindringerne over, at han har ført ham bag lyset.

Imidlertid forsvandt fuldmægtig Jacob Emil Hiort pludselig fra Hillerød i denne sommer. Sidste gang han optræder i politiets arkiv synes at være i juni 1835,⁷ og hans videre skæbne er ubekendt.

En nøgle til opklaringen af gåden om »den forsvundne fuldmægtig« kan der ligge i det følgende voldsomme udfald fra Ole Kollerøds side. Ole siger om den fuldmægtig, der bagtalte ham som tyv over for hans arbejdsgiver: »satan har ogsaa taget den nerdrægtig sorde siel for længe siden, - den forbandet skurk, som selv var den største tyv og skielm og bedrager, som der har verret under solen. Derfor var skurken nød tel at forlade verden i største hast, for ellers havde maaske baade hand og hans herre komme ing, hvor di leer af folk; og det er io ogsaa en stoer mode iblandt diss stoerre stadstyre og bedragere at enden skyde dem eller tage givt ing eller sgerre halsen af dem eller hænge dem selv op i en strige [dvs. strikke], naar dig [dvs. de] først har bedraget kongen og land og riget saa meget, som det er dem mulig.«⁸ Hiort skulle med andre ord have begået selvmord efter at være blevet grebet i en forbrydelse. Men det skal dog straks tilføjes, at der ikke er fundet belæg for hverken selvmord eller forbrydelse.

Derimod var fuldmægtig Hiort indblandet i en anden affære, der måske har noget med sagen at gøre. Den 27. maj 1834 havde den 29-årige jomfru Sophie Marie Knoblauch, der ellers boede hjemme hos sin moder, enkemadam Juliane Marie Knoblauch i Mørkegade No. 122 i Hillerød (nuværende Østergade), født tvillinger under et ophold hos forpagter Jensen på Lundegaard i Gentoft sogn. Til kirkebogen oplyste hun ved den dobbelte barnedåb den 30. maj, at faderen til hendes uden for ægteskab avlede søn og datter var »Contorist Jacob Emil Hiort hos Cancelliraad, Byfoged v. Hadeln i Hillerød«. Drengen blev døbt Carl Jacob Emil Hjort, og pigen Mathilde Jacobine Marie Emilie Hjort.

Den udlagte barnefader ville imidlertid ikke anerkende faderskabet. Dette fremgår af en rørende skrivelse, som tvillingernes mormor, enkemadam Knoblauch, skrev til amtmand de Treschow den 15. september 1834.⁹

Brevet indledes således: »Contorist Emil Hiorth i Tieneste hos Her Cancelliraad Byfoged v: Hadeln her i Byen har under de høitideligste Forsikringer om lovligt Egteskab forført min yngste Datter. I Mai Maaned d: A: blev hun nogle Dage efter den ulykkelige Ildebrand, som total ødelagde min ubetydelige Formue, forløst med Tvillinger. Ikke vil jeg her nøie detaillere Hr. Hiorths umenneskelige Opførsel imod mig og min ulykkelige Datter i hiin Rædselstid, da han, uagtet alle vore Anmodninger til ham med paalidelige Bud, endog nægtede Os den Trøst at ledsage Os til Vogns, da Vi huusvilde, halv forbrændte maatte forlade det Stæd, hvor Vi hidindtil ved vort Arbeid ernærede os ret kummerligt, dog uden nogensinde at falde det Offentlige til Byrde. Dette har Jeg, endskiønt med dybt krænket Følelse overseet; men at Hr. Hiorth siden sine Børns Fødsel ikke allene har nægtet ethvert Bidrag til Disses Underholdning, men endog med Haan og Kulde tilbageviist muligen saavel skriftlig som mundtlig Forestilling Desangaaende, dette er mere end jeg som Moder til den ulykkelige Vanærede kan bære.«

Herefter fortæller enkemadam Knoblauch, at hun ved hjælp af lån hos familie og andre havde underholdt børnene siden deres fødsel. Men nu var det ene barn død, drengen, og udgifter til doktoren og begravelsen havde taget, hvad der efter barselssengen havde været levnet af den understøttelse, hun havde fået efter ildebranden - den store bybrand i 1834. På den baggrund så hun ingen udvej mere til ved egen hjælp at opdrage den overlevende tvilling, pigen, og hun tyede derfor til amtmandens beskyttelse, med bøn om, at kontorist Hiort måtte blive indkaldt for domstolen for, hvis han kunne, at retfærdiggøre sig for en handlemåde, som havde bragt elendighed over hende og den ulykkelige pige, hvis eneste forbrydelse i sit hele liv bestod i at låne et villigt øre til en samvittighedsløs forførrers tomme løfter. Fra amtmand de Treschows bord gik skrivelsen med påtegning videre til byfoged von Hadeln, og den 8. oktober 1834 blev sagen forelagt ved Frederiksborg Distrikts politiret, hvor fuldmægtig Hiort måtte påtage sig ansvaret for faderskabet.

Man kan godt gå ud fra, at sagens forløb har betydet et minus i Hiorts karakterbog, og det kan ikke udelukkes, at det har medvirket til, at han forsvandt så brat ud af billedet et lille års tid senere.

Hans datter Mathilde Jacobine Marie Emilie Hjorts liv kan følges gennem kirkebøgerne og skifteprotokollerne i Hillerød. Da hendes mor døde i 1844, flyttede hun og hendes mor, der forblev ugift, ind hos mosteren, madam Adolph, dvs. Jacobine Juliane Knoblauch, som den 21. november 1828 var blevet gift i Slotskirken med ungkarl, gæstgiver Jens Christian Adolph. Ved Mathilde Jacobine Marie Emilie Hjorts konfirmation i Slotskirken den 14. april 1849 nævnes hun som »Madame Adolphs Pleiedatter i Hillerød«, medens moderens navn står bagefter. Mosteren blev enke og var barnløs, og de tre blev boende sammen i Hillerød og oprettede den 27. juli 1853 et testamente til gensidig fordel for hinanden. Heri skrev Sophie Marie Knoblauch, at hvis hun skulle dø først, skulle hendes formue henstå urealiseret hos søsteren madam Adolph, fordi hun og hendes datter havde nydt »Underholdning og Opholdssted hos min førnævnte Søster, der altid har vist et kjærligt og opofrende Forhold imod os«. I overensstemmelse med testamentet arvede Mathilde Jacobine Marie Emilie Hjort både sin moster, enkemadame Jacobine Juliane Adolph, og sin mor Sophie Marie Knoblauch, der døde med en uges mellemrum, hhv. den 23. september 1878 og den 1. oktober 1878.¹⁰

Fuldmægtig Hiorts kollega på byfoged von Hadelns kontor - Christian Ludvig Sinding - forsvandt også hurtigt ud af sagaen. Han døde i Hillerød den 10. marts 1837, kun 27 år gammel. Der er ingen bemærkninger til hans død i kirkebogen eller andetsteds.

*

Også efter marts 1837 taler Ole Kollerød - i alt tre gange - om »von Hahlens fuldmægtig«, altså nu tydeligvis en *ny* fuldmægtig.¹¹ Dette bekræftes da også af, at Ole Kollerød fortæller, at vedkommende ved sit første møde med Ole spurgte ham, hvem han var. Det skete den 13. juni 1837, et par dage efter mordet i Nymølle, da Ole Kollerød på Slangerpup marked gav en falsk pengeseddel ud og blev arresteret og trukket hen til fogeden, Poul Heegaard, hvor von Hadelns fuldmægtig var til stede.¹²

*Carl Emil Dablerup som midaldrende.
Fotografi. Det kongelige Bibliotek.*

Det kan her fastslås, at der er tale om konstitueret fuldmægtig Carl Emil Dahlerup (1813-90), der var født i Hillerød som søn af vejfiskal, hospitalsforstander og postmester Hans Dahlerup. Carl Emil Dahlerup selv var student fra Frederiksborg 1831, cand. jur. 1836 og fik siden en smuk karriere, bl. a. som amtmand og kommandant på Færøerne, medlem af den grundlovgivende rigsforsamling, formand for Færøernes lagting og herredsfoged i Odense.¹³ Fra 1836 optræder han i byfogedens arkiv som konstitueret byfoged- og birkedommerfuldmægtig - ligesom i øvrigt Jørgen Marcussen (1813-93), der var exam. jur. fra 1834.¹⁴ Men at

det var Dahlerup, der pågreb morderen Ole Kollerød på hestemarkedet i Slingerup og førte ham til Hillerød, fremgår af Dahlerups egen vidneforklaring til Frederiksborg Distrikts politiret den 21. juli 1837.

Ole Kollerød beskriver også selv grundigt episoden i juni 1837, da han sammen med Ole Hansen, sin medskyldige, tog til marked i Slingerup, medbringende bl. a. den myrdede mands ur og tobakspibe. Ole fortæller detaljeret, hvordan han drak sig fuld og gal ved Torben Pedersens telt, gav en tidalerseddél ud, som blev erklæret for falsk, så det hele endte med, at fuldmægtigen, »denne blodtørstig dievel«, fik »sit offer imellem sinne satans klør«.

Men af særlig interesse er fuldmægtig Dahlerups vidneforklaring om pågribelsen af Ole Kollerød i Slingerup efter mordet i juni 1837, fordi denne beretning kan sammenholdes med Oles forklaring. I protokollen står:

»Igen fremstod Fuldmægtig Dahlerup som forklarede at omtrent Kl. 11 ankom han til Slingerup i anledning af en Auction, som sammesteds skulde afholdes. Efterat han var staaet af, gik han omkring paa Markedet for at paasee, at ingen Uordener fandt Sted. Da han havde været i kort Tid paa Markedet, blev det ham meldt, at der sammesteds skulde være en Person, der var omtalt for at have begaaet et Mord i Kongens Lyngby, uden dog at Anmelderen kunde paavise ham den mistænkte. Medens Comp. [dvs. komparenten, vidnet] gik om for at faae nærmere Oplysning, kom der en Person som sagde, at han var Broder til Sognefogden i Lyngby og ligeledes fortalte Comp., at der var Natten førhen begaaet et Mord i Kongens Lyngby, og at den, som var omtalt for Mordet, var tilstede paa Markedet. Han paaviste ham derefter Ole Hansen fra Smørum¹⁵, som Comp. da anholdt og lod opbringe til Sognefogden. Medens Comp. var i Færd med at optage Rapport over Ole Hansen, kom der en Næringsmand [?], som han havde ladet blive tilbage paa Markedet, og fortalte at der var en Person nede paa Markedet, som havde forsøgt paa at udgive en falsk Tidalerseddél, hvis Aarsag Comp. beordrede ham til at gaae ned paa Markedet og bringe Personen op til Fogden. Kl[okken] kunde omtr. være 12 eller 12½ da Ole [Kollerød] blev anholdt. Efter at han havde afgivet sin Forklaring, som Comps. tidligere Rapport indehol-

der, tilstod han for Comp. under 4re Øine, at han havde faaet 10 Daler Sedlen hos Rigsbanken¹⁶ samt at denne havde lovet ham at komme til Markedet, hvor de i Forening skulde see om de kunde sætte hans falske Sedler i Circulation. Ole lovede fremdeles at lade Comp. vide naar Rigsbanken (Johan Didrik Jensen) ankom med sine Sedler for at han kunde blive anholdt.

Dette kunde imidlertid ikke skee uden Ole fik Tilladelse til at gaae omkring paa Markedet, og Comp., som ikke kjendte ham, eller havde mindste Anelse om hvem han var, troede ikke han burde lade noget Middel, hvorved Rigsbanken muligen kunde fanges, uforsøgt, lod Ole gaae, saa meget mere som Comp. følte sig overbevist om at kunne passe paa ham, saa det ikke skulde være ham muligt at undkomme. Ved Anholdelsen havde Ole hverken Uhr eller nogen som helst Slags Pibetøi og ikke flere Penge end 10 Daler Sedlen og nogle smaae gl. Sølvskilinger, hvilke Penge han havde i den gule strikkede Pung. Comp. holdt selv en lang Tid Øie med Ole, som trak fra det ene Sted til det andet paa Markedet, indtil Comp. maatte tage hen til Auctionen, under hvilken han satte en af Betjentene til at passe ham op. Da Auctionen var forbi (hvilket var under ½ Time efter) sagde Betjenten til Comp., at Ole havde forsøgt at liste sig bort fra Byen, og da det ikke havde villet lykkedes ham, havde han budt Betjenten 10 Daler, naar han havde villet lade ham løbe. Betjenten havde sagt »Ja, kom med den«, og hertil havde Ole svaret »Jeg har den ikke hos mig, men De skal bestemt faae den«. Og da Betjenten ikke havde villet indlade sig herpaa, havde han forsøgt paa at slaa Betjenten omkuld. Paa Grund heraf lod Comp. Ole nu bringe ind til Sognefogden og derfra strax sendt til Hillerød.«

Endnu engang mødtes de - den 24. februar 1838 - da Ole blev fanget og sat i Hillerød Arrest efter at være brudt ud fra Blåttårn i København. Ved denne lejlighed gav »den gode fulmægtig« Dahlerup om aftenen Ole så meget brændevin, han ville drikke, formodentlig for at han skulle blive fuld og sove trygt, skriver Ole selv.

(Fortsættes)

Noter

- ¹ Ole Pedersen Kollerød, *Min Historie*, udg. Else Margrethe Ransy, Foreningen Danmarks Folke-minder, 1978, s. 127, 167, 216, 221 og 244. Herefter: *Min Historie*.
- ² *Min Historie*, s. 123ff og personregisteret.
- ³ A. Falk-Jensen og Hjorth-Nielsen, *Candidati og examinati juris 1736-1936*, I-IV, 1954-58. Herefter *Candidati og examinati juris*. - Heri er Hiorts senere skæbne ukendt.
- ⁴ Således i Politi- og ekstraretsprot. for Hillerød Købstad 1827-30. LA.
- ⁵ Christian Ludvig Sinding var søn af adjunkt, senere sognepræst til Bregninge og Bjergsted, Christian Ludvig Sinding. Sønnen var 1824-28 ansat på Fussingø Godskontor, derefter på Frederikssund Byfogedkontor. - *Candidati og examinati juris*.
- ⁶ Hillerød Byfoged og Frederiksborg Birk, Politiprotokol for Birket, 1831-34, folio 114. LA.
- ⁷ Således den 4. juni 1835 i Hillerød Byfoged, Fogedprotokol 1833-38. LA.
- ⁸ *Min Historie*, s. 127.
- ⁹ Brevet findes i Hillerød Byfoged og Frederiksborg Birk, Politi og Ekstraretsdokumenter, 1834. LA. - Madam Juliane Marie Knoblauch, født i Odense ca. 1771 som datter af gæstgiver Knud Langhoff, var enke efter vagtmester på Frederiksborg Slot Johann Jacob David Knoblauch, født i København og død i Hillerød den 3. maj 1812, 39 år gammel. Han var vagtmester fra 1804-12. Han blev viet i Odense den 7. november 1798 til Juliane Marie Langhoff (ifølge Lizzie Knoop, *Hvem Forsker Hvad*, 1988, s. 44). - Ved folketællingen 1834 nævnes det, at hun er enke og »syer, vadsker og spinder«, medens hendes hjemmeboende datter Sophie Marie ikke har et erhverv. Ved folketæl-lingen 1840 bor Juliane Marie Langhof stadig i Mørkegade nr. 122; hun »Eier Huset og har Pension«. Hos hende bor datteren Jacobine Juliane Knoblauch, 36, enke, og Sophie Marie Knoblauch, 34, ugift. Disse hendes børn »lever af Haandarbeide«. Endelig bor her Mathilde Jacobine Hjort, 6, ugift, »hendes Datterdatter«. - Juliane Marie Knoblauch døde i Hillerød den 29. januar 1844 og efterlod sig sine tre døtre: Anne Kirstine, født 20. juni 1799 i Odense (konfirmeret i Hillerød 25. 4. 1813; gift med P. C. Gether), Jacobine Juliane Knoblauch, født 11. marts 1803 (konf. i Hillerød Paaske 1817; gift i Slotskirken den 21. november 1828 med ungkarl, gæstgiver Jens Christian Adolph, 35 år), og Sophie Marie Knoblauch, født ca. 1805.
- ¹⁰ Skifteprotokol for Hillerød Købstad, 1876-81. LA.
- ¹¹ *Min Historie*, s. 216f, s. 221 og s. 244.
- ¹² *Min Historie*, s. 216. - Poul Heegaard (1806-1882), landmand, postholder, sognefoged i Slangerup, gift med Thrine Thomasine Rugaard (1815-99). Jf. Poul Henrik Heegaard, »Købmand Andreas Heegaard i Slangerup«, *Fra Frederiksborg Amt*, Aarbog for 1946, s. 11ff.
- ¹³ *Candidati og examinati juris*. Om Dahlerup-familien i Hillerød, se Nils Gustafsson, *Det gamle Hillerød Hospital 1726-1866*, 1958, s. 62-67.
- ¹⁴ Jf. også *Candidati og examinati juris*.
- ¹⁵ Tidligere vægter på Nymølle, medskyldig i det indbrud i Nymølle, der førte til drabet på papirkusk Lars Pedersen. Ole Hansen blev ligesom Ole Kollerød dømt til døden ved Højesteret den 14. juni 1840.
- ¹⁶ Som det fremgår af det følgende, er »Rigsbanken« øgenavn for Johan Diderik Jensen, husmand og hønsekræmmer i Store Lyngby. Han blev arresteret og tiltalt i sagskomplekset, men blev frifundet ved Højesteret den 14. juni 1840.

Frederiksborg og Omegns Fugleskydningssselskab fylder 100 år

af Eva Holm-Nielsen

Frederiksborg og Omegns Fugleskydningssselskab kan den 29. maj fejre sit 100-års jubilæum. Det var kgl. vejer og måler C. Riemann og redaktionssekretær ved Frederiksborg Amtstidende Ove Knauer, der i 1899 stod bag stiftelsen af selskabet, hvis formål det var »ved Fugleskydning og paa anden Maade at give sine Medlemmer Adgang til selskabelige Sammenkomster og Adspredelser«. Den stiftende generalforsamling, hvortil der havde indtegnet sig 140 »skydebrødre«, fandt sted den 29. maj 1899 i Slotspavillonen. For at blive medlem skulle man være fyldt 25 år, og selv om det ikke udtrykkelig er nævnt i lovene, var det kun selvstændige mænd, der kunne optages. Denne regel blev dog ofte omgået, idet mange flere af byens borgere, i stedet for selv at løse borgerskab, sad i stillinger som lønnede medarbejdere i virksomheder eller institutioner. Det årlige kontingent blev sat til 4 kr, for hvilket beløb medlemmerne fik frokost på skydedagen og ret til at få de gevinster, som blev nedskudt til dem.

Den første fugleskydning fandt sted den 14. juli 1899 på et terræn ved Holmegård under stor bevågenhed. Det var noget nyt i byen, og deltagelsen var stor, idet medlemstallet var steget til 175. Fuglekonge blev isenkræmmer O. Petersen.

Ifølge lovene skulle fuglekongen lade fremstille en skydeskive med sit navn og årstal samt et motiv, der kendetegnede vedkommende - oftest symboler eller billeder, der illustrerer erhvervet. Skydeskiven blev så afsløret ved festen det følgende år, hvor kongeværdigheden blev overdraget den ny fuglekonge. I jubilæumsåret hænger skydeskiverne på Slotskroen. I modsætning til mange andre steder har skydeskiverne aldrig været anvendt til at skyde til måls efter. De har udelukkende været til pynt og er i dag et interessant bidrag til Hillerøds historie.

I ældre tid udmærkede Ove Knauer og postkontrollør S. P. Arnø, der skrev under pseudonymet Spetria, sig særlig som huspoeter. Nedenstående strofer, der er forfattet af de herrer i fælleskab, er fra den sang, der blev afsunget ved vinterfestligheden den 26. januar 1909.

Som ved stiftelsen for 100 år siden er det også nu en sagfører, der leder selskabet. Den første formand var sagfører Th. Knudsen, der sad fra 1899-1903. Den nuværende formand, landsretssagfører Aksel Schack, har haft posten siden 1979.

I anledning af 100-årsdagen udnævnes prins Joachim til æresmedlem. Der er god grund til at ønske til lykke til de »Gode Mænd og Borgere« i det gamle, men livsduelige selskab.

*Gode Mænd og Borgere i Hillerød,
Hvordan bar I haft det, siden sidst vi skød?
Har I busket Jeres Skat
Og løst Tegn til Hund og Kat?
Har I været der med Askeskuffen, bvergang det var glat?
Det' det man kalder Borgerpligter, saad'n no'et det skal man,
Og hvis du ikke gør'et, ja saa kommer bare Zahlmann'¹
Med Piper og med Protokol,
Saa faar Du gratis Underbold -
Ved Tanken ka' man blive baade klam og kold!*

.....

*Sidst vi skød - det var en Sommerda',
Om jeg begriber, hvad det kommer a':
Jeg kan buske paa en Prik
Processionen med Musik.
De første Skud og Frokosten, men resten det slaar Klik,
Jeg tænker mig, at det ka' være saad'n en Slags Svækkelse,
Skøndt paa den anden Side, nu forled'n jeg var til Vækkelse,
Det klart for min Erindring staar -
Nu prøver vi igen iaar
Og ser, om det med Øvelsen lidt bedre gaar!*

Litteratur:

B. Kjølnér, *Frederiksborg og Omegns Fugleskydningssselskab gennem 25 Aar*, Hillerød 1924.
Frederiksborg og Omegns Fugleskydningssselskab af 1899 gennem 100 år, Hillerød 1999.

¹ Borgmester Carl Zahlmann.

GENERALFORSAMLINGEN 1999

Lokalhistorisk Forenings ordinære generalforsamling blev afholdt tirsdag den 30. marts 1999 på Hillerød Bibliotek. Til dirigent valgtes Tage Wiuff.

Formanden, Margrethe Krogh Sørensen, aflagde årsberetningen, som blev godkendt, hvorefter kasserer Inge Elsø fremlagde regnskab for 1998, som ligeledes blev godkendt. Kontingent for 1999 forblev uændret 125 kr og 75 kr for pensionister og studerende.

Valg til bestyrelsen førte til genvalg af Margrethe Krogh Sørensen, Asger Berg og Eva Holm-Nielsen. Som suppleant genvalgtes Ove Rasmussen, som 2. suppleant nyvalgtes Erling Aaskilde. Valget af revisor og revisorsuppleant førte til genvalg af henholdsvis Tage Wiuff og Hans Henrik Egeblad Christoffersen.

Derefter fortalte stadsbibliotekar Sys Sigurd om Hillerøds Viden- og Kulturcenter.

Efter generalforsamlingen konstituerede bestyrelsen sig således: Formand, Margrethe Krogh Sørensen, næstformand Asger Berg, kasserer Inge Elsø og sekretær Eva Holm-Nielsen.

Rundvisning i den byhistoriske samling

på Nordsjællandsk Folkemuseum på Jægerbakken

ved museumstnspektør Flemming Beyer

Mandag den 21. juni 1999, kl. 19.00

Adgangskort på Hillerød Bibliotek

Indhold

To glemte mindsten ved Stutgården	3
<i>af Asger Berg og Eva Holm-Nielsen</i>	
Rundt om en morder i Hillerød (8)	11
<i>af Asger Berg</i>	
Frederiksborg og Omegns Fugleskydningsselskab fylder 100 år	20
<i>af Eva Holm-Nielsen</i>	
Generalforsamlingen 1999	22
Arrangementer	22

HUSK KONTINGENT FOR 1999

BRUG VEDLAGTE GIROKORT!

FORENINGEN STØTTES AF

C. A. Andersen malerfirma - Ernst & Young - Den Danske Bank - Det Nationalhistoriske Museum på Frederiksborg - FO Arbejdernes Fællesorganisations Byggeaktieselskab - Grafisk Center Hillerød - Hillerød Bibliotek - Hillerød Borgerstiftelse - Hillerød Industri- og Håndværkerforening - Hillerød Kommune - Høvelt Electric - Lokalbanken - Nykredit - Reklamefotograf Henrik Knoblauch - Ristorante La Perla - Toyota Hillerød - Ullerød Brugsforening - Unidanmark-fonden

Postbesørget blad
(0900KHC)
51387

GRAFISK CENTER HILLERØD

Trollesmindealle 9 • 3400 Hillerød • Tlf.: 48 24 27 00 • Fax: 48 24 27 04

- B R O C H U R E R
- K A T A L O G E R
- Å R S B E R E T N I N G E R
- P L A K A T E R
- T I D S S K R I F T E R
- B Ø G E R
- F I R M A P A P I R E R